

ŠIMUN BABIĆ U SPEKTRU ŠKOLA EKONOMSKE MISLI

U ovom radu autor razmatra teorijske aspekte nekih radova Šimuna Babića (1899.-1971.). Riječ je o radovima iz područja ekonomike poduzeća koji su nastali u razdoblju od godine 1945. do 1971. Babićeve ekonomsko-teorijske poglede autor promatra i interpretira sa stanovišta «Povijesti ekonomske misli», kao znanstvene discipline. U tom smislu autor govori o disciplinarnim, tj. historijskim interpretacijama i procjenama Babićevog djela, koje nisu konačne. U ovom članku autor (a) opisuje i interpretira Babićevu koncepciju ekonomike poduzeća i (b) nudi jednu procjenu mjesta i uloge Šimuna Babića u spektru škola ekonomske misli. On procjenjuje da Šimun Babić pripada u grupu eklektičnih ekonomista koji kombiniraju ideje i teorije raznih škola. U koncipiranju «Ekonomike poduzeća», kao znanstvene discipline, Babić je kombinirao ideje i koncepcije koje su nastale unutar marksističke škole, neoklasične škole i njemačke historijske škole. Na svršetku članaka autor zaključuje da Babićevu koncepciju «Ekonomike poduzeća», kao znanstvene discipline, ne treba odbacivati i zamjenjivati s neoklasičnom mikroekonomikom, kao što je to već učinjeno na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu u razdoblju od 1991. do 2001. Spomenute discipline nisu alternativne, nego su komplementarne i obje se mogu razvijati unutar pluralizma škola mišljenja i akademske tolerancije na ekonomskim fakultetima u Hrvatskoj.

Uvod

U ovoj raspravi** ne dajem cjelovitu analizu svih radova Šimuna Babića (7.07.1899.-21.10.1971.) ni cjelovitu procjenu njegovih znanstvenih doprinosa i

* Đuro Š. Medić, dr. sc. docent, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Članak primljen u uredništvo: 10. 1. 2002.

** Napomena autora: U tijeku izrade ovog rada autor se konzultirao s prof. dr Josipom Pavlovićem, prof. dr Anđelkom Runjićem, prof. dr Vladimirom Stipetićem i prof. dr Jankom Tintorom.

njegove uloge u kretanju ekonomske misli u Hrvatskoj. Predmet analize ovdje je sužen na teorijske aspekte njegovih radova iz područja ekonomike poduzeća. Riječ je o radovima koji su nastali u razdoblju od godine 1945. do 1971.

Šimuna Babića i njegove znanstvene radove ovdje promatramo sa stajališta holističke koncepcije povijesti ekonomske misli. Pokušavajući prikazati i ilustrirati stanje **moderne teorijske ekonomije**, Robert B. Ekelund, Jr., Robert F. Hebert¹ i drugi korisnici holističkog pristupa, ističu da suvremena teorijska ekonomija nalikuje spektru duginih boja, **lepezu** ili **paunovom repu** koji ima mnogo boja i širi se u nekoliko smjerova. U toj viziji i **usporedbi** pojedine dijelove ili “perca paunova repa” historičari najčešće označuju terminom **škole ekonomske misli**. One dobivaju naziv prema različitim kriterijima, a najčešće po svom osnivaču (marksistička škola – po Karlu Marxu, kejnezijanska škola – po Johnu M. Keynesu, itd) ili po glavnoj ideji (liberalizam, institucionalizam, monetarizam, itd) po kojoj se razlikuju od ostalih načina objašnjavanja ekonomije i politike. “S gledišta koje polazi od cjeline, suvremena ekonomija je –pišu Ekelund i Hebert- poput paunova repa, s mnogo boja, raznolika je i širi se u nekoliko pravaca.” Pored neoklasične (neoliberalne) škole, koju Ekelund i Hebert promatraju na svjetskoj razini i tretiraju kao najšire “perce paunova repa”, tj. kao ortodoksni, najširi i glavni smjer teorijske ekonomije, suvremena ekonomija, “u tom holističkom smislu, prigranjuje mnoga heterodoksna stajališta. Spomenimo ih samo nekoliko: u njoj ima mjesta za spise institucionalista (starih i novih), socijalista, marksista, radikala, austrijanaca, postrikardijanaca i postkejnezijanaca.”¹ Tu **viziju dosadašnjeg kretanja i sadašnjeg stanja teorijske ekonomije** možemo, drugim riječima, opisati kao **pluralizam škola mišljenja, pluralizam teorijsko-političkih orijentacija**, itd. Takva vrsta pluralizma kompatibilna je s pluralizmom oblika vlasništva, pluralizmom političkih partija, zatim s otvorenim i multikulturalnim društvom, itd.

U tom kontekstu ovdje nas zanimaju sljedeća pitanja: Kakav je Babićev odnos prema školama ekonomske misli, njihovim vizijama stvarnosti, doktrinama i tehnikama analize? Kako je i koje mjesto izabrao na lepezi (spektru) škola ekonomske misli, tj. koje je škole (ili njihove teorije, tehnike analize i politike) prihvaćao, širio i razvijao, a koje je osporavao i odbacivao- u procesu nastave (na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu) i u procesu razvijanja svog znanstvenog identiteta? Rasprava o tim (i sličnim) pitanjima može nam, vjerujem, pomoći u sagledanju povijesti Ekonomskog fakulteta u Zagrebu i povijesti hrvatske ekonomske misli. Ona može

Svima zahvaljujem na savjetima i/ili primjedbama koje su mi uputili na prvu verziju ovoga teksta. Najšire i najvažnije primjedbe na tekst dao mi je (18.09. 2001.) akademik Stipetić. Njemu, zbog toga, želim izraziti posebnu zahvalnost, jer sam najveći dio njegovih primjedbi prihvatio. Odgovornost za stavove, procjene i eventualne greške snosi, autor.

¹ Ekelund R.B., Jr. i Hebert R. F.: “*Povijest ekonomske teorije i metode*”, Mate, Zagreb, 1997., str.3.

olakšati izbor onih akademskih, znanstvenih (i ostalih) povijesnih tradicija koje je taj fakultet njegovao i koje jesu (ili moraju biti) elementi njegova sadašnjeg znanstvenoga identiteta.

Polazne teze

Na osnovi znanja o političkoj, idejnoj, znanstvenoj i ostaloj povijesnoj situaciji (u kojoj je profesor Babić djelovao) i na osnovi analize njegovih radova, ovdje ću izložiti neke interpretacije i procjene, dokazujući sljedeće teze:

1. U razdoblju od 1945. do danas (2000.) u Hrvatskoj je postojao **pluralizam** ili lepeza (spektar) škola ekonomske misli. Od 1945. do 1990., na akademskoj i političkoj sceni (tj. na sveučilištima, u sustavu obrazovanja i u javnom političkom mnijenju), **dominirala** je marksistička škola ekonomske misli, a ostale škole (neoklasična, kejnezijanska, itd.) bile su u “idejnoj opoziciji”. Od 1991. do danas u Hrvatskoj dominira neoklasična (neoliberalna) škola, a ostale su škole (marksistička, institucionalistička, kejnezijanska, itd.) u “idejnoj opoziciji”.
2. U takvoj je idejnoj situaciji **Šimun Babić bio kreativan i veliki eklektični ekonomist koji je kombinirao znanja iz triju škola ekonomske misli², tj. iz neoklasične, marksističke i njemačke historijske škole. Njegovi radovi iz područja ekonomike poduzeća (koju je koncipirao kao teorijsku disciplinu) jesu primjer jedne kombinacije pristupa, vrednota, tehnika analize i znanja iz spomenutih škola.**

² Činjenica da Šimun Babić slijedi pristupe i koristi se (tj. kombinira) znanjima iz više škola ekonomske misli, nije osobina koja je samo njemu svojstvena, već je česta pojava u starijoj i modernoj povijesti ekonomske misli. Sjetimo se samo A. Marshalla koji je (na svršetku 19. stoljeća) kombinirao teoriju troškova proizvodnje iz klasične škole i teoriju marginalne korisnosti iz neoklasične škole. Slijedeći ideje iz neoklasične i kejnezijanske škole nobelovci J. Hicks i P. Samuelson (poslije Drugog svjetskog rata) formirali su novi stil ekonomskog mišljenja (poznat pod nazivom neoklasična sinteza) kao kombinaciju neoklasične mikroekonomike i keynesijanske makroekonomike. Pitanje: kako znamo to što (mislimo da) znamo i koju školu mišljenja slijedimo? sve više postavlja kao dio uobičajene akademske komunikacije između znanstvenika.

“U toku jedne konferencije u 1987. jedan sudionik me – piše L. B. Yeager - pitao kojoj školi ekonomskog mišljenja ja pripadam. (...) Odgovorio sam da ja nisam bio član sa članskom kartom (a card-carrying member) nijedne škole, već sljedbenik (“suputnik”) (a fellow-traveler) čikaške škole i Austrijske škole zajedno, ako je to moguće. Da, to je moguće, rekao je Fred Glahe, drugi sudionik panel-diskusije, koji je također bio sljedbenik obje škole.”- Leland B. Yeager: “Austrian Economics, Neoclassicism and the Market test”, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 11, Number 4, Fall, 1997., str. 153.

Rasprave o metodološkoj poziciji i pripadnosti pojedinih ekonomista-teoretičara (tj. proizvođača ekonomskih znanja) ovoj ili onoj školi mišljenja, kod nas (u Hrvatskoj) još nisu uobičajene ni česte, ali jesu uobičajene u povijesti moderne ekonomske misli. Takve i slične rasprave mogu, nadam se, pokrenuti nove, šire analize i procjene povijesne uloge, doprinosa i značaja, ne samo Šimuna Babića, nego i ostalih vodećih teoretičara (kao što su Belin Ivo, Bićanić Rudolf, Dragičević Adolf, Horvat Branko, Novak Mijo, Perišin Ivo, Sirotković Jakov, Stipetić Vladimir i drugi ekonomisti) koji su bitno utjecali na smjerove kretanja i sadašnje stanje ekonomske misli u Hrvatskoj. Vjerujem, naime, da je našim studentima, političarima i poslovnim ljudima, pored studija opće "Povijesti ekonomske misli", potreban još i studij povijesti hrvatske ekonomske misli³, posebno one u drugoj polovini XX stoljeća, jer ona bitno determinira način mišljenja i ekonomskog ponašanja sadašnjih generacija ekonomista i političara.⁴

Napomene o metodi

Profesor Š. Babić malo je razmatrao radove velikih ekonomista iz povijesti ekonomske misli i moderne škole mišljenja. Nije se, koliko mi je do sada poznato, eksplicitno opredjeljivao za ovu ili za onu školu mišljenja. U njegovom vremenu, kada je dominirala marksistička škola i socijalistička ideologija, to nije ni bio običaj. Umjesto toga, on je "tiho", bez imenovanja metodološkog postupka kojim se služi, kombinirao ideje i teorije iz raznih škola. Idejne proizvode, odnosno koncepcije i teorije koje su nastale na taj način, nudio je kao standardna znanja koja mogu zadovoljiti znanstvene kriterije i tadašnju društvenu potražnju za znanstvenim znanjem. I uspio je u tome!

Upravo zbog toga, zaključke o najprije spomenutim pitanjima možemo donositi uglavnom na osnovi analize sadržaja njegovih djela i uspoređivanjem njegovih koncepcija i teorija s koncepcijama, teorijama i tehnikama analize koje su postojale

³ Vidi nedavno objavljenu knjigu: Stipetić Vladimir: "Povijest hrvatske ekonomske misli", Golden marketing, Zagreb, 2001.

⁴ Vodeći računa o potrebi sagledanja (bliže) prošlosti kao jedne važne determinante sadašnjega stanja ekonomije i ekonomske znanosti, ekonomski bi fakulteti morali, čini se, češće organizirati slične znanstvene konferencije na kojima će biti razmatrani (i s povijesnog stajališta vrednovani) znanstveni radovi i nastavna djelatnost ostalih velikih, ali ne samo onih umrlih već i živih, starijih ekonomista (kao što su Jakov Sirotković, Vladimir Stipetić, Adolf Dragičević, Branko Horvat, Ivo Perišin, itd). Ne treba robovati tezi o potrebi povijesne distance i čekati da oni umru pa da tek onda procjenjujemo njihove doprinose, zablude, ulogu i značaj u kretanju ekonomske misli u Hrvatskoj. Takve konferencije mogu biti dobar i radni oblik proslave, recimo, jubilarnih obljetnica rada onih fakulteta na kojima su oni djelovali ili oblik obilježavanja njihovih rođendana.

u tada aktualnim školama ekonomskog mišljenja. Osim toga, izjava ili šutnja nekog autora u pogledu prihvaćanja ili odbacivanja ove ili one škole jest relevantna, ali nije odlučujuća činjenica u povijesnim procjenama njegova mjesta na spektru škola mišljenja⁵ i njihovih doktrina. Važnija je analiza sadržaja njegovih djela i usporedba s paradigmatiskim elementima pojedinih škola.

U modernoj povijesti ekonomske misli i u metodologiji ekonomije postoji nekoliko **metodoloških programa** ("softwares") za analizu i procjenu radova pojedinih ekonomista i velikih tokova teorijske ekonomije. Najpoznatiji su ovi: (a) Popperov falsifikacionizam, (b) Kuhnova koncepcija paradigmi; (c) Lakatosevi znanstveno-istraživački programi i (d) Popinove linije istraživanja. Danas se najviše koriste Kuhnove paradigme i Lakatosevi znanstveno-istraživački programi. O njima ovdje nećemo govoriti, već ćemo pretpostaviti da su oni poznati našim čitaocima.⁶ Želim samo napomenuti da ću se u procjeni mjesta i uloge Šimuna Babića na spektru ekonomskih doktrina koristiti uglavnom Kuhnovom koncepcijom paradigmi i idejama iz **Lakatoseve koncepcije znanstveno-istraživačkih programa**. To znači da **odbacujemo koncepciju koja razvitak ekonomije** promatra i objašnjava kao **jednolinijsko, vanpovijesno kretanje ekonomske analize, tj. kao jednolinijsku akumulaciju znanja u obliku "stepenica" koje vode prema nekome vrhu**. Povjesničari koji prihvaćaju tu koncepciju, sadašnje paradigmatске teorije i glavne teoretičare unutar jedne (obično dominantne) škole tretiraju kao "vrh stepenica", tj. kao vrh znanstvenih znanja.

U toj pozitivističkoj, reduciranoj i jednodimenzionalnoj (jednolinijskoj) koncepciji ekonomije, povijesno vrednovanje nekih teorija i teoretičara obično se svodi na raspravu o sljedećim pitanjima: (a) Pripadaju li one znanosti, tj. stepeničastoj akumulaciji znanja ili se kreću izvan "stepenica", tj. u sferi zabluda ili u vanznanstvenim (političkim, ideološkim i sličnim) područjima? (b) Ako su dio "stepenica", tada valja utvrditi njihove doprinose, tj. mjesto i ulogu koje oni imaju u izgradnji znanstvenog znanja i kretanja prema vrhu, tj. prema izabranom uzoru, sadašnjem stanju i širenju znanja iz izabrane škole mišljenja? Na kojoj se "stepenici" se nalaze pojedini teoretičari i njihove teorije, tehnike analize, itd.?

⁵ Detaljnije o ovom pitanju vidi u knjizi: Stojanov D. i Medić Đ.: Makroekonomske teorije i politike u globalnoj ekonomiji: dominantne škole ekonomske misli, Ekonomski fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2000.g., str. 17-30.

⁶ Danas postoji veoma obimna literatura o metodologiji ekonomije koja je povezana sa "Povijesti ekonomske misli" i sociologijom znanja. Vidi, na primjer, sljedeće radove: Blaug M.: *The Methodology of Economics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.; Šušnjić Đ.: *Metodologija*, Čigoja štampa, Beograd, 1999.g.; Fulton G.: *Research programmes in economics*, *History of Political Economy*, Vol. 16, No. 2, 1984., pp. 187-204; Rappaport S.: *Model and Reality in Economics*, E. Elgar, Cheltenham, UK, 1998., str. 7-30.; McCombie J.S.L.: *Reflections on Economic Paradigms and Controversies in Economics*, *Zagreb International Review of Economics and Business*, Vol. IV, No 1, 2001, str. 1-25.

Kretanje ekonomije (kao znanosti) možemo, na primjer, promatrati na taj način i “kroz naočale”, recimo, neoklasične škole, uzimajući stanje neoklasične mikroekonomike u relevantnom razdoblju, tj. u razdoblju od 1945. do 1970. (ili u nekom kasnijem, recimo, sadašnjem vremenu) kao uzor i kriterij vrednovanja. U tom pristupu i prema tim kriterijima vrednovanja, znanstveni doprinosi Šimuna Babića u izgradnji “stepenica znanja”, odnosno neoklasične mikroekonomike, čine se značajnima i kao odstupanje (abercija) od “glavnog pravca” kretanja mikroekonomike. Takav je jednolinijski pristup povijesti ekonomske misli (kojim se neki neoklasičari i marksisti rado koriste) pogrešan od početka. Pogrešan je zbog niza razloga, a posebno zato što sužava vidno polje i kriterije vrednovanja. Ekonomska misao i ekonomija kao društvena znanost ne kreću se samo u jednome smjeru, nego u više smjerova i škola mišljenja. Oni se bolje, i na cjelovit način, mogu razumjeti unutar šireg **povijesnog konteksta** i uz pomoć šireg metodološkog i povijesnog okvira koji pojedine škole mišljenja (i njihove mikroekonomike, makroekonomike, itd.) tretira kao znanstveno-istraživačke programe unutar pluralizma teorijskih i političkih orijentacija.

Osim toga, neoklasična koncepcija mikroekonomike (i mikroekonomskih disciplina) odavno nije jedina koncepcija mikroekonomike, jer pojedine škole teorijske ekonomije (i njihove grane) razvijaju svoje pristupe i koncepcije mikroekonomike i mikroekonomskih disciplina. Tako su, na primjer, novi kejnezijanci (u osamdesetim i devedesetim godinama XX. stoljeća) formirali mikroekonomske osnove kejnezijanske makroekonomike. Institucionalisti razvijaju svoju koncepciju mikroekonomike.⁷

U tom pluralizmu škola mišljenja i pristupa mikroekonomskim temama, razmatrat ćemo i Babićevu koncepciju “Ekonomike poduzeća” kao mikroekonomsku disciplinu koja je različita od neoklasične mikroekonomike.

Prije detaljnije rasprave o mjestu i ulozi Šimuna Babića u kretanju ekonomske misli u Hrvatskoj, prijeko je potrebno podsjetiti se na neke važne biografske podatke i povijesnu situaciju u kojoj je profesor Š. Babić živio i djelovao. Holistička koncepcija “Povijesti ekonomske misli”⁸ ističe da biografske činjenice, ekonomske, političke, pravne, tehnološke i kulturne situacije i ostali “okviri” u kojim neki autor živi i djeluje (tzv. širi povijesni okvir), zatim njegove vrednote, političke i moralne orijentacije, bitno utječu na smjer, sadržaj i osobine njegove znanstvene i nastavne djelatnosti. Zato se u holističkom pristupu, prije analize znanstvenih

⁷ Vidi, na primjer, knjigu: Potts Jason: “The New Evolutionary Microeconomics: Complexity, Competence and Adaptive Behaviour”, E. Elgar, Cheltenham, UK, 2000.

⁸ O holističkoj koncepciji “Povijesti ekonomske misli” detaljnije sam pisao u članku: “Uloga ‘Povijesti ekonomske misli’ u obrazovanju ekonomista i nastavnim planovima Ekonomskog fakulteta u Zagrebu”, -Priopćenja za znanstvenu konferenciju: Razvitak ekonomske misli i njene primjene u Hrvatskoj 1920.-2000.; Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb, 2001.g., str. 253-257.

radova, spomenuti elementi obično navode na početku rasprave i tretiraju kao “širi okvir” unutar kojeg treba sagledavati, analizirati i “crtati” znanstveni profil pojedinih teoretičara i profesora.

Biografski podaci

Šimun Babić rođen je 7. srpnja 1899. u selu Ugljanima kod Sinja, a umro je 21. listopada 1970. u Zagrebu. Gimnaziju je završio godine 1919. u Zadru, a ekonomiju je studirao u Beču i Frankfurtu/M. Doktorsku disertaciju pod nazivom “Die südslawische Agrarreform” (Jugoslavenska agrarna reforma) obranio je godine 1924. u Njemačkoj, na Ekonomsko-socijalnom fakultetu u Frankfurtu na Majni.⁹

Poslije završetka studija i obrane disertacije radio je kao službenik u Beogradu. Na početku školske godine 1928./29. on počinje raditi na Trgovačkoj akademiji u Zemunu, najprije kao suplent, a poslije kao profesor. Tu je predavao “Političku ekonomiju”, “Privredno pravo”, “Knjigovodstvo” i “Ekonomsku geografiju”. Pored toga, Babić je predavao kolegije (predmete) pod nazivom “Bankarska tehnika i bankarska politika,” i “Analiza bilance” na Ekonomskom tečaju Kolarčevog univerziteta u Beogradu i “Privredno poslovanje” u Višoj pedagoškoj školi u Beogradu.¹⁰ Godine 1938. Babić prelazi na rad u novoosnovanu Ekonomsko-komercijalnu visoku školu u Beogradu. Bio je profesor te škole do godine 1945., s prekidom aktivnosti u vrijeme Drugog svjetskoga rata, od 1941. do 1945. Njegovo političko opredjeljenje nije bilo komunističko i nije bio član Komunističke partije niti kasnijeg Saveza komunista Jugoslavije. Na svršetku rata (poslije oslobođanja Srijema) mobiliziran je u partizansku vojsku, gdje je obavljao logističke i administrativne poslove. Poslije rata prijavljuje se na svoj stari posao na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Beogradu. Dana 1. rujna 1945. odaziva se pozivu iz Zagreba da bude član Komisije za obnovu rada Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu, iz koje je formiran Ekonomski fakultet Zagreb. Radio je na ovom Fakultetu do kraja života. Šimun Babić, dakle, bio je u onoj grupi profesora (Mijo Mirković, Dušan Čalić i drugi) koji su sudjelovali u formiranju i profiliranju Ekonomskog fakulteta u Zagrebu poslije Drugog svjetskoga rata.

⁹Ova disertacija još nije prevedena s njemačkoga na hrvatski jezik. To je svakako važan zadatak sadašnjih i budućih povjesničara i analitičara hrvatske ekonomske misli.

¹⁰Ove podatke navodi profesor Radivoj Tepšić, jedan od intelektualnih nasljednika Š. Babića. Tepšić je, kako ističe, podatke preuzeo iz životopisa koji je napisao sam Šimun Babić. Vidi: Radivoj Tepšić: “Prilog istraživanju života i djela Šimuna Babića”, -Zbornik: Prilozi za povijest ekonomske misli na tlu Jugoslavije od 15 do 20. stoljeća, Informator, Zagreb, 1984.g., str. 368.

Najznačajnija znanstvena djela napisao je Šimun Babić u vremenu kada je bio profesor Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, tj. u razdoblju od 1945. do 1970. Sedam godina je obnašao dužnost dekana toga Fakulteta (1945-1950 i 1952-1955), a prodekan je bio 1950.-1951. Na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu predavao je niz kolegija, kao što su “Osnove računovodstva”, “Specijalno računovodstvo”, “Osnove poslovanja privrednih organizacija”, “Osnove ekonomike poduzeća”, “Ekonomika poduzeća”, “Politika cijena poduzeća” i slično.¹¹

Pored toga, profesor Babić organizirao je i prvi poslijediplomski studij iz područja ekonomike poduzeća na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu.

Dana 5. travnja 2001., povodom (malo zakašnjelog) obilježavanja osamdesete obljetnice Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, u auli tog Fakulteta, postavljena je i otkrivena bista profesora Šimuna Babića. Poslije Mije Mirkovića (1898-1963), Šimun Babić je drugi profesor ovoga Fakulteta kojem Fakultet (poslije njegove smrti i u traženju povijesnih elemenata svog znanstvenoga identiteta) izražava poštovanje i priznanje za ulogu u razvijanju Fakulteta i u razvitku ekonomske misli u Hrvatskoj.

Na svršetku ovoga pregleda biografskih podataka možemo istaknuti da je profesor Š. Babić živio u veoma burnom povijesnom vremenu, prolazeći kroz tri različita politička režima. Živio je u Austro-Ugarskoj Monarhiji, zatim u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno u prvoj Jugoslaviji i, na kraju, u drugoj (socijalističkoj) Jugoslaviji poslije godine 1945. To je vrijeme ne samo velikih političkih previranja, velikih svjetskih ratova, već i vrijeme velikih sporova i sukoba na idejnoj i ekonomsko-znanstvenoj sceni.

Pregled glavnih radova

Šimun Babić bio je (isto kao i njegov suvremenik Mijo Mirković) polivaletan znanstvenik koji je pisao znanstvene radove iz nekoliko znanstvenih područja i disciplina.

Najznačajniji su Babićevi radovi iz područja ekonomike poduzeća ovi:

¹¹ Vidi: Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske 1956./57. godine, Ekonomski fakultet Zagreb, 1958.; Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske 1958./59. godine, Ekonomski fakultet Zagreb, 1958. i druge brošure pod nazivom “Red predavanja...”, “Obavijesti i upustva...”, koje je na početku svake školske godine objavljivala uprava Ekonomskog fakulteta u Zagrebu. Vidi još i biografsku bilješku o Šimunu Babiću koju je napisao prof. dr R. Tepšić. Bilješka je objavljena u knjizi “Teorija i tehnika računovodstva”, Informator, Zagreb, 1971., str. 271.

1. *“Mašina spasenja ili mašina prokletstvo”*. Knjižarnica S. B. Cvijanovića, Beograd, 1934.g.

3. *“Proizvodnja, realizacija i kapitalna izgradnja”*, Ministarstvo drvne industrije N.R. Hrvatske, Zagreb, 1948. Ovu knjigu napisao je zajedno sa T. Matutinovićem i D. Bruckom.

4. *“Uvod u ekonomiku privrednih poduzeća, Školska knjiga, Zagreb, 1953.* Ova je knjiga doživjela četiri dopunjena izdanja i jedno (peto) ponovljeno izdanje koje je objavljeno godine 1971. u Zagrebu.

Najznačajniji su radovi iz područja teorije tržišta i cijena sljedeći:

5. *“Cijene i politika cijena poduzeća”*, Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb, 1964.

6. *“Teorijska podloga ekonomike poduzeća sa politikom cijena”*, Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb, 1967.

7. *“Cijene, kalkulacija i samoupravljanje”*, *Ekonomist*, Beograd, br. 3-4, 1963.

8. *“Dohodak i cijena koštanja”*, *Informator*, Zagreb, br. 1371-72 iz 1967.

Radove iz područja teorije i politike cijena Šimun Babić je objavio kao članke i skripta. Nije ih dospio oblikovati u knjigu, pa su oni - kako ističe profesor Radivoj Tepšić - “ostali uglavnom nedostupni širem krugu čitalaca”¹².

Glavni su radovi iz područja računovodstva ovi:

9. *“Teorija i tehnika trgovačkog knjigovodstva”*, Izdanje Udruženja studenata Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Beogradu, Beograd, 1940.

10. *“Sistem četiri-računskog dvojnog knjigovodstva”*, *Knjigovodstvo* br. 4/1958.

11. *“Kontne teorije II”*, *“Knjigovodstvo”* br. 8-9/1960.

12. *“Kontne teorije III”*, *“Knjigovodstvo”* br. 10, 1960.

13. *“Kontne teorije IV”*, *“Knjigovodstvo”* br. 12, 1960.

14. *“Teorija i tehnika računovodstva”*, *Informator*, Zagreb 1971.

15. *“Primjenljivost obračuna po metodi marginalnog računovodstva”*, - u Zborniku referata sa simpozija “Metode obračuna u privrednim organizacijama u uvjetima neposrednog radničkog samoupravljanja”, Izdanje Informatora i Udruženja knjigovođa Hrvatske, Zagreb, 1967.

16. *“Da li metoda “Direct Costing” može postojati i u socijalističkim poduzećima?”* *“Informator”*, Zagreb, br.1223; iz 1965.

¹² Vidi : Radivoj Tepšić: Prilog istraživanju života i djela Šimuna Babića,- u Zborniku kojeg je uredio profesor Ivan Vrančić pod naslovom: Prilozi za povijest ekonomske misli na tlu Jugoslavije od 15 do 20 stoljeća, *Informator*, Zagreb,1984.g., str. 364.

17. "Uloga knjigovodstva u borbi za povećanje produktivnosti"; - referat podnesen na Prvom kongresu knjigovođa Jugoslavije, Zagreb, 23-25. 6. 1956.

18. "Stari raspored konta i novi jedinstveni kontni plan", Ekonomika poduzeća, Beograd, br. 2, 1954.

19. "U povodu prijedloga novog kontnog plana", Knjigovođa, Zagreb, br. 8-9, 1963.

20. "Nacrt nove Uredbe o knjigovodstvu privrednih organizacija", Knjigovođa, Zagreb, br. 10, 1962.

21. "Analitički prikaz odredaba Osnovnog zakona o utvrđivanju i raspodjeli dohotka", Informator, Zagreb, br. 1536-37, 1968.

22. "Promjene u vezi sa zakonima o raspodjeli i o sredstvima privrednih organizacija i knjigovodstvena terminologija", Knjigovođa, Zagreb, br. 1, 1958.

23. "Evidencija zaliha može se prilagoditi operativnim zadacima poduzeća", "Knjigovođa", Zagreb, br. 2, 1963.

Na svršetku ovog pregleda potrebno je istaknuti da je Šimun Babić napisao i raspravu "Djelo i život Bene Kotruljevića", Knjigovođa, Zagreb, br. 7-8, 1958., pa je na taj način dao svoj prilog povijesti hrvatske ekonomske misli.

Šimun Babić i škole ekonomske misli

Analizu i vrednovanje radova Šimuna Babića nakon njegove smrti započeo je prof. dr. Radivoj Tepšić. Poslije je taj zadatak nastavila Danica Lončar-Galek u svojoj magistarskoj radnji pod naslovom "Doprinos Šimuna Babića razvoju računovodstvene teorije i unapređenju računovodstvene prakse", Ekonomski fakultet Zagreb, 1989.

O odnosu Šimuna Babića prema školama ekonomske misli i njihovim ekonomskim doktrinama, zatim o mjestu koje je Šimun Babić sam izabrao na na lepezi (spektru) škola ekonomske misli dosad, koliko mi je poznato, još nitko nije pisao. Upravo će to biti tema ove rasprave.

Sudeći po njegovim radovima, Šimun Babić se obilno koristio pristupima i znanjem iz marginalizma, tj. iz neoklasične škole i njenim subjektivnim teorijama vrijednosti, odnosno teorijama korisnosti. Na osnovi te teorije tumačio je tržište i cijene. Pored toga, na osnovama kombinacije ideja iz te teorije i ideja iz drugih škola, Babić je izgrađivao **ekonomiku poduzeća** (kao znanstvenu i nastavnu disciplinu) u uvjetima ranog socijalističkog sustava, odnosno sustava samoupravljanja koji je postojao u tadašnjoj državi. Drugim riječima, Šimun Babić je prihvatio (da upotrebimo Lakatosev termin) elemente "tvrdog jezgra" (hard core) i elemente

iz “zaštitnog omotača” **neoklasične škole** i njih je kombinirao kako sa elementima “tvrde jezgre” (tj. sa teorijom radne vrijednosti), tako i s elementima iz “zaštitnog omotača” marksističke škole. To je veliki metodološki, pažnje vrijedan i hrabar “potez” u njegovu vremenu!

Možemo reći da je profesor Šimun Babić formirao zanimljivu teorijsku sintezu na razini mikroekonomske teorije i politike. Njegova je teorijska sinteza “idejni proizvod” koji pokazuje sljedeće: (a) da je u svome vremenu, tj. u bivšem socijalističkom sustavu, na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, postojao (ali nije naglašavan, već samo toleriran) **pluralizam škola ekonomske misli** u kojem je dominirala marksistička ekonomska misao; (b) da su postojali akademska koegzistencija, suradnja, ali i sporovi profesora koji su slijedili različite metodološko-teorijske orijentacije.

Od marksističke ekonomske škole i socijalističke ideologije Š. Babić uzima viziju povijesnog mjesta tadašnjeg jugoslavenskoga društva i koncepciju izgradnje socijalističkog sustava na tlu relativno nerazvijenih proizvodnih snaga. “Kao što je poznato, od naše društvene zajednice – piše Šimun Babić 1955. - želimo da stvorimo organski skup slobodnih ljudi koji svrsishodno i racionalno proizvode najraznovrsnija materijalna i umna bogatstva i pravedno ih međusobno dijele. Pritom, treba imati u vidu i činjenicu da je naš razvoj nužno skopčan s najraznovrsnijim poteškoćama, jer je izgradnja socijalizma u Jugoslaviji započela s nedovoljno razvijenim proizvodnim snagama.”¹³ Pritom, Babić misli na ekonomsku ulogu države i njezine revolucionarne mjere uz pomoć kojih ona mijenja strukturu privrede i proces upravljanja. “Mi moramo raditi razumnije, racionalnije na svakom području, jer treba dostići i po mogućnosti i prestići one koji su bili ispred nas.”¹⁴ Budući da je poznavao i koristio se liberalnom, odnosno neoklasičnom školom i njezinim kritičkim odnosom prema državi, Babiću u ovom dijelu nedostaje baš taj liberalistički i kritički pogled na ekonomske funkcije države i njezine nedostatke. Prema državi se odnosi uglavnom pozitivno i ne propituje njezine slabosti i racionalnost njezine regulacije ekonomskih procesa. To je svakako slaba strana Babićevih radova, ali razumljiva u njegovome vremenu kada su postojala tvrda ideološka i politička ograničenja.

Upotrebu znanja, oblika organizacije i tehnika analize iz drugog načina mišljenja i drugačijeg (u ovom slučaju konkurentnog i kapitalističkog sustava) Šimun Babić objašnjavao je na dosta vješt način. U dominantnoj socijalističkoj ideologiji i marksističkoj ekonomskoj znanosti on je pronašao “ono mjesto”, odnosno jednu koncepciju gdje, na legitiman i suradnički način, može “nasloniti” upotrebu znanja i iskustava iz alternativnih škola mišljenja i alternativnog (kapita-

¹³ Šimun Babić: “O fakultetskoj ekonomskoj nastavi”, *Ekonomist*, br. 1, 1955.f., str. 112.

¹⁴ Isto, str. 112.

lističkog) sustava. Tu “spojnu kariku” Babić je vidio (a) u razumijevanju odnosa između ciljeva i sredstava i (b) u koncepciji izgradnje socijalizma u uvjetima nerazvijenih proizvodnih snaga. Društvo koje je krenulo takvim putem mora učiti ne samo na svojem nego i na tuđem iskustvu. U tom procesu učenja na povijesnim iskustvima, često se, kaže Babić, može primijetiti da “stanovite metode ekonomske organizacije nisu uvijek vezane samo za određene oblike i određene etape razvitka, nego da imaju i trajnije značenje, i da su prema tome, dosta često i za socijalizam prihvatljive i prikladne. Razumljivo je, međutim, da je u drugim vremenima bilo i da kod drugih naroda ima isto tako i sredstava i metoda, pomoću kojih se išlo ili se ide za sasvim drugačijim ciljevima i s drugačijim pobudama. Zbog toga se, presađivanje tuđih iskustava može da izvrši samo poslije njihove kritičke analize i odgovarajućeg usklađivanja s našim konkretnim ciljevima i potrebama. Naša teorija mora i o tome uvijek da vodi računa.”¹⁵

U obrazlaganju upotrebe marginalnog računa Š. Babić (na ovome mjestu) ne koristi bolje i šire argumentima koje su, između dva svjetska rata i poslije 1945., (tj. u pedesetim i šezdesetim godinama) formirali i razvili predstavnici tzv. liberalno-socijalističke škole (O. Lange, H. D. Dickinson, F. Taylor, A.B. Lerner, R. A. Hall i drugi). U teorijskim, političkim i ideološkim sporovima o socijalizmu, predstavnicima tzv. anti-socijalističke škole (Friedrich von Hayek, Ludwig Mises i drugi), dokazivali su da socijalistički sustav proizvodnje, zasnovan na kolektivnom i društvenom vlasništvu i robnoj proizvodnji, ne može biti ekonomski racionalan. Nasuprot njima, spomenuti predstavnici tzv. liberalno-socijalističke škole dokazivali su tezu da socijalistički privredni sustav (kao mješoviti sustav) može biti ekonomski racionalan ako se koristi slobodnom konkurencijom, marginalnim računom, neoklasičnom teorijom i politikom tržišta i cijena kao osnovom za plansko-tržišnu alokaciju rijetkih resursa.¹⁶ Sada još ne znam razloge zbog kojih se Š. Babić nije detaljnije koristio argumentima i koncepcijama iz ove škole mišljenja. Mogu samo pretpostaviti da se radi ili o nepoznavanju toga dijela moderne povijesti ekonomske misli ili o procjeni da u tadašnjoj ideološkoj, političkoj i znanstvenoj situaciji nije oportuno ulaziti u te rasprave.

Od marksističke škole Babić nekritički preuzima i detaljnije obrazlaže Kidričevu koncepciju socijalističkog poduzeća koja je u procesu širenja tržišnih oblika regulacije poprilično brzo napuštena. Pored toga, od spomenute škole Babić preuzima niz pojmova kao što su: prenesena vrijednost, novostvorena vrijednost, prosječno društveno potrebno radno vrijeme za izradu jedinice proizvoda, nacionalni

¹⁵ Šimun Babić: “O fakultetskoj ekonomskoj nastavi”, *Ekonomist* br. 1, 1955., str. 113.

¹⁶ Vidi detaljnije u knjizi: A. Dragičević: “Razvoj ekonomske misli”, Centar za kulturnu djelatnost, Zagreb, 1987., str. 205.

dohodak,¹⁷ odnosno narodni dohodak, dohodak poduzeća, osobni dohodak radnika, itd.¹⁸

Iz **neoklasične škole** Šimun Babić je preuzeo ove njezine elemente:

Prvo, koncepciju o neskladu između (a) ljudskih potreba i ciljeva (koji su neograničeni), s jedne strane, i vremena i resursa za njihovo ostvarivanje (koji su ograničeni), sa druge strane. Drugo, subjektivnu teoriju vrijednosti i njezina koncepcija marginalnih (graničnih) varijabli, kao što su granični troškovi, granični prihodi, itd. Treće, mikroekonomske objekte analize, tj. poduzeće koje promatra kao subjekta proizvodnje i građane koje promatra u ulozi potrošača roba ili usluga. Četvrto, tehniku marginalne analize, a osobito marginalni račun u objašnjavanju cijena i izboru optimalne razine proizvodnje. Peto, koncepciju o tržišnim strukturama i njezinim utjecajima na poslovanje poduzeća, zatim zakon o opadajućim prinosima, funkciju proizvodnje, koncepciju troškova, itd.

U uvjetima ideološkog i političkog okruženja (tj. “okvira”) kojem ne odgovaraju marginalistička analiza i neoklasična ideologija, neki neoklasični pojmovi u Babićevoj knjizi, dobivaju druge nazive i specifične upotrebe koje se mogu uklopiti i tadašnji institucionalni i politički okvir. To je sasvim razumljivo, jer je profesor Babić, pored opće ekonomike poduzeća, izgrađivao i novu vrstu ekonomike, tj. *ekonomiku socijalističkog poduzeća* koju je zasnovano na društvenom vlasništvu i samoupravljanju.

Babić ne slijedi američku mikroekonomsku analizu koju karakteriziraju tehnicistički, matematički i instrumentalni pristup poduzeću, zatim naglašavanje značaja tehnologije, ignoriranje etike, vrijednosnih sudova, institucionalnih faktora, itd.). On se, međutim, koristi njezinim pristupima i uzdiže se iznad njih. Babić, naime, često ističe važnost i analizira ulogu kvantitativnih odnosa, tehnike i tehnologije, itd. Pritom stalno ističe i drugu stranu, tj. etičke, socijalno psihološke i ostale kvalitativne aspekte ekonomike poduzeća. Pored toga, u tom kontekstu Babić ističe i ovisnost poduzeća o državnim propisima i drugim institucionalnim faktorima, što (ispravno) tretira kao **ograničavajuće faktore** u poslovanju poduzeća. Preciznije rečeno, Babić se udaljuje od neoklasične škole i njezine (univerzalne) mikroekonomike, pored ostaloga, i po tome, što državne propise, pitanje pravednosti u nagrađivanju radnika, upravljačku funkciju i druge društvene institucije unosi u analizu i tretira ih kao faktore koji (isto kao i tehničke mogućnosti) determiniraju

¹⁷ “Pojam ‘nacionalni’ odnosno ‘narodni’ dohodak obuhvaća- piše Š. Babić- cjelokupnu novostvorenu vrijednost, ostvarenu u stanovitom razdoblju na području jedne države.”- Š. Babić: “Uvod u ekonomiku poduzeća”, str. 20. Ovdje i na drugim mjestima u knjizi Babić se koristi pojmovima prenesena vrijednost i novostvorena vrijednost koje preuzima iz marksističke škole.

¹⁸ Vidi: Š. Babić: “Uvod u ekonomiku poduzeća”, str. 1-11, 18-20.

i ograničavaju uspjeh poslovanja poduzeća.¹⁹ Ta osobina Babićeve misli, koja izlazi iz okvira neoklasične mikroekonomike, karakteristična je za institucionalističku školu i za njezin pristup mikroekonomici. Spomenuta osobina Babićeve teorije nastala je, vjerojatno, i pod utjecajem Veblenovog institucionalizma i marksističke ekonomske misli.

Od njemačke historijske škole (koja je osporavala univerzalnu važnost pristupa i zakona iz klasične i neoklasične škole), Babić uzima ideje o relativnom značenju ekonomskih zakona i kriterija vrednovanja uspješnosti poduzeća. On prihvaća ideju o potrebi istraživanja kulturnih, političkih, ekonomskih i drugih specifičnosti povijesnog razvitka pojedinih naroda. Neoklasična mikroekonomika nudila je jedan širi teorijski (tzv. ptičji) pogled na poduzeće i druge mikroekonomske subjekte, pretendirajući na prostornu i vremensku univerzalnost njezinih principa i zakona. Slijedeći tradiciju njemačke historijske škole, njemački teoretičari, naprotiv, ponudili su drugačiji i uži pristup koji poduzeće promatra «iznutra» i unutar povijesnih tradicija i širih ograničenja (a ne samo unutar rijetkosti resursa i roba kao ekonomskih ograničenja).

Kao njemački student, Babić je prihvatio pristup njemačkih, a ne američkih profesora. Započeo je koncipiranje ekonomike poduzeća u njegovih povijesnim ograničenja, ali tako da **kombinira kvantitativnu i kvalitativnu i pozitivnu i normativnu analizu**. U tom postupku koristio se i kombinirao je pristupe, metode i tehnike analize koje je učio od njemačkih teoretičara, kao što su Erich Gutenberg, Konrad Mallerowicz, Eugen Schmalenbach i drugi.

Bitne osobine Babićeve koncepcije «Ekonomike poduzeća»

Bez obzira na način “uvođenja” marginalizma i neoklasičnih ideja u marksističku ekonomsku misao i socijalističku ideologiju u Jugoslaviji (što nije radio samo Šimun Babić nego i neki drugi profesori) možemo reći da je Babićev doprinos ekonomici poduzeća (kao znanosti) veliki i specifičan.

Bitne su osobine Babićeve ekonomike poduzeća u kojima se vide i njegovi doprinosi formiranju te znanstvene discipline (i koji mogu biti dio znanstvenog identiteta ovoga Fakulteta) sljedeće:

¹⁹ Vidi: Š. Babić: “Uvod u ekonomiku poduzeća”, str., 10- 30, posebno, str. 25, gdje privredne propise tretira kao ograničujući faktor u procesu ekonomiziranja.

Razlikovanje opće ekonomike poduzeća i posebnih ekonomika

Mijo Mirković je poticao razvitak, koncipirao i sam razvijao (a) ekonomiku narodne privrede (odnosno makroekonomiku), (b) ekonomike pojedinih privrednih grana (odnosno mezoekonomike) i (c) ekonomske politike u pojedinim granama (vanjskotrgovinska politika, zanatska politika, saobraćajna politika, itd). Šime Babić, naprotiv, u znanstvenome radu razvijao je i predavao mikroekonomske discipline. Najviše se bavio ekonomikom poduzeća.

Babićeva ekonomika poduzeća, prema načinu formiranja i njezinu sadržaju, ima zapravo, dva dijela. Prvi dio pripada (a) **općoj ekonomici poduzeća** kao znanstvenoj disciplini, a drugi dio (b) **posebnoj ili specijalističkoj ekonomici** kao što su: ekonomika socijalističkog poduzeća, ekonomika kapitalističkog poduzeća, ekonomike industrijskih poduzeća, ekonomika trgovačkih poduzeća, itd. Opća ekonomika poduzeća razmatra opće i zajedničke probleme i principe ekonomičnog poslovanja svih poduzeća u istim ili sličnim institucionalnim i povijesnim uvjetima. «Ona istražuje opće ekonomske zakonitosti koje se javljaju u vezi s ulaganjem snaga i sredstava u radne procese i s ostvarivanjem ekonomskih rezultata, obuhvatajući pri tom kako radne procese koji se u cijelosti odvijaju u unutrašnjosti poduzeća, tako i zbivanja koja su u vezi s tržištem i s drugim ekonomskim jedinicama»²⁰. U tom istraživanju ekonomisti-analitičari stalno uspoređuju rashode i prihode, prinose i troškove, odnosno koristi i žrtve, formirajući pokazatelje ekonomskog uspjeha ili neuspjeha, odnosno pokazatelje ekonomske racionalnosti.

Posebne ekonomike predstavljaju svojevrsne primjene znanja iz opće ekonomike na posebne institucionalne i povijesne uvjete, odnosno na posebne privredne grane ili grupe poduzeća, itd. Babić je najprije razvijao **opću ekonomiku poduzeća**, kao teorijski temelj za posebne ekonomike i mikroekonomske discipline. U tom kontekstu, nastojeći zadovoljiti tadašnju potražnju za znanstvenim znanjima, on formulira i teorijske temelje za **ekonomiku socijalističkog poduzeća** u uvjetima društvenoga vlasništva i tadašnjih tehničkih, institucionalnih, političkih i ostalih povijesnih ograničenja.²¹

²⁰ Š. Babić: "Uvod u ekonomiku poduzeća", str. 26.

²¹ Ovdje se valja podsjetiti da je profesor Mijo Mirković radio nešto slično: na Katedri za ekonomiku FNRJ, najprije je razvijao ekonomsku povijest i ekonomiku narodne privrede (ili makroekonomiku - kako se to danas naziva) kao opće teorijske i temeljne discipline, a poslije toga je razvijao specijalističke ekonomike na makrorazini. U profiliranju makroekonomskog smjera najutjecajniji je bio Mijo Mirković, a Šimun Babić je profilirao mikroekonomske discipline. Mirkovićeva ekonomika narodne privrede nastavljena je i, na neki način, obnovljena u obliku kolegija pod nazivom "Gospodarstvo Hrvatske", ali Babićeva «Ekonomika poduzeća» još nije obnovljena.

Premda je dao značajne inovacije i znanstvene doprinose, u predgovoru prvom izdanju knjige "Uvod u ekonomiku poduzeća", Šimun Babić dosta skromno ocjenjuje svoje doprinose, jer je imao kritičan odnos prema svojim radovima. On ističe (1959.) da se u toj knjizi još ne može naći "neki potpuno izgrađen i svestrano uravnotežen sistem ekonomike socijalističkog poduzeća".²² Ipak, usporedbom Babićevih radova (posebno knjige «Uvod u ekonomiku poduzeća») sa knjigama i radovima iz područja ekonomike poduzeća, koji su postojali u tadašnjoj hrvatskoj i jugoslavenskoj literaturi²³, lako možemo uočiti Babićeve inovacije i specifičnost njegova odnosa (eklekticism) prema školama ekonomske misli. Lako možemo uočiti njegov mnogo veći pomak prema marginalizmu, neoklasici i njemačkoj historijskoj školi.

U onom dijelu koji se odnosi na **opću ekonomiku poduzeća** (kao znanstvenu disciplinu), na **ekonomističku racionalnost**, baš zbog te kombinacije znanja iz raznih pristupa, nailazimo na niz pojmova, koncepcija, analiza i drugih elemenata koji su zajednički mnogim heterodoksnim školama mišljenja i koji čine standardna znanja i doprinos u konstituiranju i razvitku te discipline. Oni su upotrebljivi i značajni izvan tadašnjih pravno-političkih okvira, jer su spoznajno valjani u širem vremenskom i drugačijem institucionalnom okviru. Takvi elementi Babićeve ekonomike (koji govore o ekonomističkom načinu rezoniranja) značajni su i za analizu kapitalističkog poduzeća u mješovitoj ekonomiji današnjeg doba. Tu pripadaju Babićevo objašnjenje ekonomike i ekonomiziranja, zatim njegovo objašnjenje troškova, funkcija poduzeća (nabavna, proizvodna, prodajna, financijska i upravljačka funkcija); zatim Babićevo objašnjenje pokazatelja uspješnosti poslovanja poduzeća (pojmovno objašnjenje, količinsko i vrijednosno mjerenje ekonomičnosti i proizvodnosti itd); zatim razlikovanje proizvedenog bruto-produkta, fakturiranog bruto-produkta i naplaćenog bruto-produkta, odnosno proizvedenog, realiziranog i naplaćenog prihoda, itd. Ti svakako važni pojmovi, bez obzira koristi li se njima pravni sustav u pojedinim zemljama i vremenima (i kako) ili se ne koristi.

Drugi dio Babićevih analiza koji se odnosi na posebnu ekonomiku, tj. na ekonomiku i ekonomiziranje unutar tadašnjih socijalističkih poduzeća u Jugoslaviji, ne može se koristiti u drugačijem pravnom i političkom sustavu, kakav je, recimo,

²² Š. Babić: "Uvod u ekonomiku poduzeća", str. XIII.

²³ Vidi, na primjer, ove knjige Babićevih kolega i suvremenika: Kostić Živko i Kukoleča Stevan: "Osnovi ekonomike poduzeća", Rad, Beograd, 1958.; Kukoleča Stevan: "Ekonomika preduzeća, I, II", Informator, Zagreb, 1968.; Domainko Dragutin: "Ekonomika proizvodnje u industrijskim poduzećima", IBI, Zagreb, 1957. Šahbegović A.: "Osnovi ekonomike poduzeća", Beograd, 1964.; Dautović M.: "Osnovi ekonomike i organizacije poduzeća", Beograd, 1955.; Radunović D., Šahbegović A., Vulović M.: "Ekonomika poduzeća", Savremena administracija, Beograd, 1972.g.; Korošić M.: "Osnove ekonomike poduzeća", Visoka škola za vanjsku trgovinu, Zagreb, 1974.g.

naš današnji ekonomski i politički sustav u Hrvatskoj, koji obnavlja kapitalizam. U analizi i vrednovanju Babićevog znanstvenog i nastavnog rada morali bismo razlikovati te dvije vrste ekonomike.

Interdisciplinarni pristup

Drugi je Babićev doprinos to što je ekonomske procese promatrao interdisciplinarnog stajališta, razlikujući tehničke, institucionalne, pravne, psihološke, političku, sociološke i ostale aspekte ekonomije. Zalagao se za to da ekonomski fakulteti obrazuju opći profil ekonomista, koji će studirati ne samo matematiku, statistiku, ekonomiku, računovodstvo, ekonomsku politiku i druge stručne kolegije, nego i političku ekonomiju, sociologiju, ekonomsku povijest, povijest ekonomske misli, psihologiju i druge općeobrazovne predmete. "Sa širinom vidokruga i većom količinom znanja povećavaju se izgledi da će ekonomski račun racionalnosti biti precizniji. Iz tog izvire neophodnost da fakultetska nastava diplomiranim ekonomistima osigura što širu opću ekonomsku kulturu. Ekonomska djelatnost ostaje u svojoj suštini uvijek ista, bez obzira na oblast privrede ili vrstu organizacionih jedinica u kojima se ona obavlja. Postoje, istina i specifičnosti, vezane za ovu ili onu organizacionu jedinicu ili ovaj ili onaj posao, ali se zbog njih ne smije da zanemari potrebna širina. Uostalom, ni iz jednog fakulteta ne izlaze neposredno iz školskih klupa izgrađeni specijalisti. Na bazi četverogodišnjeg studija, takve ne mogu da stvore ni ekonomski fakulteti. Međutim, ako nastava osigura izgradnju kadrova sa solidnom općom ekonomskom kulturom, specifičnosti pojedinih grana, pojedinih radnih mjesta i pojedinih poslova, biti će – ističe profesor Š. Babić 1955g.- brzo savladane."²⁴ Te specifičnosti mogu se, smatrao je Babić, rješavati i preko **izbornih kolegija** koje studenti sami biraju.

Pojmovno objašnjenje ekonomiziranja i ekonomike kao kombinacija neoklasičnih i heterodoksnih ideja

U objašnjavanju ekonomike i ekonomiziranja Babić polazi od ideja L. Robbinsa, odnosno od neoklasičnog pristupa koji ističe nesklad između ljudskih potreba i ciljeva, s jedne, i rijetkosti ili oskudnosti²⁵ (scarcity) resursa i roba, s

²⁴ Š. Babić: "O fakultetskoj ekonomskoj nastavi", *Ekonomist*, br. 1, 1955., str. 121.

²⁵ Prikaz predmeta istraživanja i osobina mikroekonomike kao znanosti sljedbenici neoklasične škole započinju uglavnom s tezom da je rijetkost (scarcity) resursa i roba fundamentalan ekonomski problem. Vidi, na primjer, knjigu: Hyman N. David: "Microeconomics", Fourth edition, McGraw Hill, New York, 1997., str.10.

druge strane. U pojmovnom objašnjavanju ekonomike aspekata poslovanja poduzeća, Babić, slijedeći Robbinsa, ističe sljedeće: “1) ciljevi kojim ljudi teže su različiti i mnogobrojni, a pridaje im se različito, veće ili manje, značenje i (2) vrijeme i sredstva za ostvarivanje tih ciljeva su ograničeni, a imaju gotovo redovito i sposobnost da budu upotrebljeni alternativno, tj. za ostvarivanje jednog ili nekog drugog cilja.” Odmah u nastavku rečenice Babić dodaje svoja zapažanja koja izlaze iz okvira neoklasike i koja dolaze iz heterodoksnih škola mišljenja, posebno iz post-kejnezijanske ekonomike i institucionalističke škole. “Tome bih - nastavlja Babić- morao dodati još dvije stvari, tj. prvo, da se ciljevi pod najrazličitijim utjecajima u prostoru i vremenu mijenjaju, i, drugo, da se s obzirom na promjenljivost društvenog značenja ciljeva, mijenja i društveno značenje vremena i sredstava potrebnih za njihovo ostvarenje”.²⁶ Ove dopune predstavljaju veliki iskorak iz neoklasike i korak naprijed prema cjelovitoj i realnoj spoznaji ekonomske stvarnosti.

Promjene u ciljevima poslovanja i promjene u tretmanu vremena i sredstava za njihovo ostvarivanje nastaju, zapravo, kao posljedica promjena u vrijednosnom, političkom, tehnološkom i institucionalnom okviru unutar kojeg poduzeće djeluje. Babićev doprinos je u tome što, zapravo, upozorava da u ograničujuće faktore valja ubrojiti ne samo rijetkost resursa (koji imaju alternativne upotrebe) nego i vrijednosni, pravni i ostali institucionalni okvir koji u različitom vremenu i prostoru može imati različite oblike.

“Polazeći – nastavlja Babić - od takvog stanja i takvih odnosa između ciljeva i sredstava, ekonomsko ²⁷ razmišljanje i djelovanje treba da pokaže za koje ciljeve i na koji tehnički način je u danom trenutku najsvrsishodnije upotrebiti raspoloživa, uvijek relativno ograničena, sredstva (vrijeme, materije i snage)”.²⁸ On razlikuje tehničku racionalnost koja se izražava samo u fizičkim jedinicama mjere i ekonomsku (odnosno ekonomističku) racionalnost koja se izražava u novčanim, odnosno vrijednosnim izrazima. Ekonomika se, tumači Babić, bavi **načelom ekonomičnosti, načelom najmanjeg sredstva odnosno načelom ekonomske racionalnosti.**

Načelo ekonomičnosti, drugim riječima, možemo definirati (što Babić ovdje ne čini) kao mini-max princip, odnosno kao želju, postupak i pokušaj ekonomskih subjekata da izabrani ekonomski cilj ostvaruju tako da:

²⁶ Š. Babić: “O fakultetskoj ekonomskoj nastavi”, *Ekonomist*, br. 1, 1955., str. 118. Iste ideje Babić izlaže, ali u nešto drugačijoj formulaciji, i u spomenutoj knjizi “*Uvod u ekonomiku poduzeća*”, str. 10.

²⁷ Ovdje bi bolje bilo reći: ekonomističko, a ne ekonomsko, jer se pojam *ekonomije* i *ekonomskog* razlikuje od *ekonomike* i *ekonomističkog*.

²⁸ Š. Babić: “Uvod u ekonomiku poduzeća”, str. 11.

- govoreći psihološkim terminima, minimiziraju muku, trud, štetu ili neku žrtvu, a maksimiraju zadovoljstvo, užitak korist, itd., odnosno tako da
- govoreći računovodstvenim terminima, minimiziraju troškove, a maksimiraju prihode, odnosno tako da
- govoreći fizikalnim terminima, minimiziraju utroške (inpute), a maksimiraju učinke (outpute).

Opća ekonomika poduzeća, prema Babiću, nije znanost o vještini privređivanja i zarađivanja. "Ekonomika poduzeća je teorijska nauka, pa kao takva, ne može davati neposredna praktična uputstva o tome kako treba postupati u ovom ili onom konkretnom slučaju da bi se ostvarili što veća pozitivna razlika između prihoda i rashoda."²⁹ Slijedeći načelo ekonomičnosti, ekonomist istražuje pitanje: isplati li se neka poduzetnička djelatnost ili neko trošenje i "da li je povoljan odnos između rezultata i ulaganja s obzirom na značenje koje s ljudskog stanovišta imaju i rezultat koji se može ostvariti, i žrtva koju bi u tu svrhu trebalo prinijeti."³⁰

U tom kontekstu, neoklasične pojmove (kao što su profit, dodajni ili marginalni profit itd.) koji se nisu mogli uklopiti u tadašnji pravni, ideološki i politički okvir, Babić zamjenjuje s drugim pojmovima, kao što su dohodak, granična razlika realizacije, itd., tj. s pojmovima koji su bili legitimni u tadašnjoj dominantnoj (marksističkoj) školi i socijalističkoj ideologiji. No, Babić je u toj "idejnoj operaciji" zadržao temeljne principe i tehnike marginalnog računa u analizi poslovanja socijalističkog poduzeća. Povjesničari i analitičari ekonomske misli morali bi podrobnije istraživati takve teorijske sinteze i njihov značaj za razvitak ekonomske znanosti u Hrvatskoj.

Profesor Šimun Babić prihvaća opći pojam **neoklasične funkcije proizvodnje**,³¹ ali o njoj ne govori podrobnije i ne daje grafičke ilustracije. Zato što, da je stanje tehnika analize i znanja o tome (na svjetskoj razini, posebno u američkoj neoklasičnoj školi), tada bilo na višoj razini, takav reduciran prikaz te koncepcije predstavlja slabu stranu Babićeva udžbenika. Babić, međutim, **ne prihvaća neoklasičnu tezu o proizvodnosti svih faktora proizvodnje**. On, naprotiv, prihvaća stav koji je dominirao u tadašnjoj marksističkoj teoriji i koji kaže da samo jedan faktor, tj. radna snaga (ljudski rad) može biti (i jest) proizvodan faktor,³² i da se može govoriti samo o proizvodnosti (živog) rada, ali ne i o proizvodnosti sredstava za rad, odnosno kapitala. Proizvodnost novog (živog) rada on definira

²⁹ Š. Babić: "Uvod u ekonomiku poduzeća", str. 26.

³⁰ Isto, str. 25.

³¹ Vidi: Š. Babić: "Uvod u ekonomiku poduzeća", Školska knjiga, Zagreb, 1967., str.201.

³² Bilo bi, kaže Š. Babić, "pogrešno govoriti o stvarnoj proizvodnosti tih drugih faktora, jer se samo ljudskim radom može povećavati raspoloživa količina sredstava za podmirivanje potreba".- Vidi: Š. Babić: "Uvod u ekonomiku poduzeća", str. 30-31.

kao odnos (kvocijent) ostvarenog ukupnog učinka i utrošenog živoga rada. Babić, pritom ne zapostavlja utjecaj sredstava za rad na povećanje proizvodnosti živog rada.

Utjecaj tehničke opremljenosti rada, odnosno utjecaj sredstava za proizvodnju na povećanje proizvodnosti rada, Babić razmatra u okviru marksističke koncepcije o tehnološkom progresu i odnosu minulog (opredmećenog) i živog rada. Nastojeći da "izmiri" sukobljene marksističke i neoklasične pristupe, Babić uvodi nove pojmove. Neoklasičan pojam "proizvodnost kapitala", on zamijenjuje pojmom **izdašnost** i razlikuje dvije vrste izdašnosti. To su (a) izdašnost sredstava za rad (ovaj pojam definira kao odnos ukupnog učinka i utrošenih sredstava za rad) i (b) izdašnost predmeta rada (odnos ostvarenog ukupnog učinka i utrošenih predmeta rada)³³. To Babićevo rješenje doktrinarnog spora između marksista i neoklasičara lakše ćemo razumjeti ako ga promatramo u kontekstu teorijskih sporova koji su poznati pod nazivom kembridžska kontroverza o teoriji kapitala³⁴.

U objašnjavanju financijskog rezultata poslovanja poduzeća, pojam profita (kojim se koriste u neoklasičnoj školi) Babić zamijenjuje (što je u skladu s tadašnjim pravnim i političkim okvirom) pojmom dohotka i pojmom "razlika realizacije". Neoklasičan pojam dodatnog profita koji nastaje iz prodaje dodatnog (graničnog) proizvoda, Babić zamijenjuje pojmom "granična razlika realizacije", ali, marginalno pravilo vrijedi i u socijalističkom poduzeću. Socijalističko poduzeće, prema Š. Babiću, maksimira financijski rezultat (ukupan prihod i razliku realizacije) kada se izjednače **granični troškovi sa graničnim prihodima**, a granična je razlika realizacije (tj. granični profit) na tome stupnju iskorištenja kapaciteta jednaka nuli.

Relativni karakter ekonomike i ekonomskog računa racionalnosti

Ekonomika i ekonomski račun racionalnosti (koji se izražava pokazateljem, tj. koeficijentom ekonomičnosti, proizvodnosti i rentabilnosti) nema apsolutni, tj. prostorno i vremenski univerzalni, nego relativni karakter, čija je važnost ograničena mogućim opcijama ekonomskog ponašanja i pravnim,³⁵ tehničkim, institucio-

³³ Vidi: Šimun Babić: "Uvod u ekonomiku poduzeća", str. 42.

³⁴ O kembridžskoj kontroverzi u teoriji kapitala postoji opsežna literatura. Vidi, na primjer, ove radove: Harcourt G.C.: "Some Cambridge Controversies in the theory of capital", Cambridge, Mass., Cambridge University Press, 1972.; Garegnani P.: "Heterogeneous Capital, the Production and the Theory of Distribution", Review of Economic Studies, London, 1970.; Moss S.: "The End of Orthodox Capital Theory", Cambridge, Mass., Cambridge University Press, 1980.

³⁵ Govoreći o tehničkim ograničenjima ekonomske racionalnosti, Babić piše: "Sličan ograničavajući faktor predstavljaju i privredni propisi. Oni odražavaju volju društva o kojoj poduzeće,

nalnim i ostalim ograničenjima. Nasuprot, recimo, tehničaru ili psihologu koji proizvodnju roba i ponašanje ekonomskih subjekata promatraju s tehničkog, odnosno sa psihološkog stajališta, ekonomist razmatra moguće opcije u kombinaciji faktora proizvodnje, radi minimiziranja troškova i maksimiranja rezultata. "Njegovo razmatranje ne odnosi se ni isključivo ni u prvom redu na zakone fizike i kemije, nego polazi od vrijednosti i cijena, od odnosa ljudi prema stvarima i stvari prema ljudima. To je ta ekonomska strana poslovanja."³⁶

Pojedine robe i usluge poduzeće, objašnjava profesor Babić, može proizvesti na različite načine, koji «ne traže od nas jednake žrtve, a ne donose nam ni sasvim jednake korisne učinke: jedan način je jeftiniji, a drugi skuplji, jedan traži manje žrtava, a drugi više; jedan daje proizvode koji se mogu prodavati skuplje, a drugi takve koji će se morati prodavati jeftinije»³⁷ Zadatak je ekonomista, odnosno ekonomskog analitičara to da sagleda postojeće opcije; da ih reducira na alternative i da izabere onu mogućnost koja je, u postojećim okolnostima, prihvatljiva sa stajališta ekonomske racionalnosti, odnosno - kako Babić govori - "sa stanovišta načela najmanjeg sredstva".

Budući da pojedini ekonomski ciljevi i sredstva za njihovo ostvarivanje, u različitom vremenu i prostoru imaju različito društveno znančenje, jedan račun ekonomske racionalnosti ima svoju vremensku i prostornu dimenziju. On ima smisla najprije u tome vremenu i prostoru, odnosno u određenoj povijesnoj situaciji. Drugačije rečeno, "izračunati koeficijent racionalnosti dobija samo onda svoje puno značenje, ako se uspoređi s drugim srodnim koeficijentima iz ranijih razdoblja, s koeficijentima iz drugih poduzeća, iz drugih privrednih grana, iz drugih zemalja, s koeficijentima izračunatim na temelju nekog drugog mogućeg alternativnog ulaganja sredstava i ostvarivanja učinka, itd. To znači da je ekonomski račun racionalnosti tek onda definitivno riješen, kada su ispitani i svi drugi alternativni, u danom trenutku i na danom mjestu, mogući načini postupanja."³⁸ (istaknuo Đ.M.)

kao organ tog društva, mora također voditi računa." - Š. Babić: "Uvod u ekonomiku poduzeća", st. 25. Upravo to naglašavaju institucionalisti, koji govore o važnosti društvenih institucija za ekonomiku i ekonomsko poslovanje.

³⁶ Isto, str. 10.

³⁷ Š. Babić: "Uvod u ekonomiku poduzeća", str. 10.

³⁸ Šimun Babić: "O fakultetskoj ekonomskoj nastavi", *Ekonomist*, br. 1, 1955., str. 120.

Odnos «Ekonomike poduzeća» i privredne prakse

«Ekonomiku poduzeća» kao znanstvenu disciplinu Babić povezuje s ekonomikom poduzeća kao praksom ekonomiziranja. One se, ističe Babić, ne mogu razvijati odvojeno jedna od druge. «Naprotiv, uspjeh jedne i druge zavisi u velikoj mjeri od njihove međusobne povezanosti. Nauka treba da polazi od iskustava prakse i da služi praksi. I njezini zaključci mogu se smatrati samo onda istinitim kada praksa i iskustvo potvrde njihovu pravilnost. S druge strane i praksa će – ističe Babić - biti loša ako se ne koristi saznanjima do kojih je došla nauka.»³⁹

Ove veze između ekonomske teorije i privredne prakse na fakultetu, prema Babiću, započinju u procesu obrazovanja, odnosno u kombinaciji općeobrazovnih i specijalističkih kolegija. Sužavanje ili potiskivanje općeobrazovnih disciplina vodi sužavanju vidokruga, sužavanju svijesti i navođenju ekonomista da izaberu jednu (unaprijed određenu) opciju unutar suženog vidnoga polja.

Babićeve koncepcije i teorijske sinteze na svjetskoj razini

Mjesto, uloga i značaj Š. Babića u kretanju ekonomske misli u Hrvatskoj (odnosno u bivšoj Jugoslaviji), posebno u pedesetim i šezdesetim godinama, i odnos domaće ekonomske misli prema tendencijama kretanja na svjetskoj razini, bit će nam nešto jasniji ako povučemo neke povijesne paralele, tj. ako kretanje na domaćem tržištu ekonomskih ideja usporedimo sa kretanjem ekonomskih ideja na svjetskom tržištu znanja u istome razdoblju.

Neoklasične koncepcije i njihovi subjektivni nosioci (profesori), u bivšem SSSR već u tridesetim i četrdesetim, godinama, potisnuti su s akademske scene, a marksistička ekonomska škola (posebno njena varijanta koju je B. Horvat nazvao vulgarnim marksizmom) poslije godine 1945. dobila je monopolni položaj na tržištu ideja i sve se više pretvarala u sterilnu birokratsku ideologiju koja sama sebe nudi kao ekonomsku znanost. Nedostatak “unutrašnje” i vanjske (neoklasične, kejnzejanske i ostale) kritike marksističke škole bio je važan uzrok degeneracije marksističke ekonomske misli u smjeru etatizma. Veća sloboda znanstvene misli i otpor staljinizmu u Jugoslaviji, značajno su pridonijeli opstanku neoklasične škole i njezinih subjektivnih nosilaca u toj državi. Ovdje su se marksističke ideje mnogo više miješale i kombinirale s neoklasičnim i kejnzejanskim idejama. Marksistička misao u Jugoslaviji imala je dominantan, ali ne i monopolni položaj u proizvodnji znanja i u sustavu obrazovanja.

³⁹ Š. Babić: Uvod u ekonomiku poduzeća, str. 26.

U pedesetim i šezdesetim godinama na Zapadu su ugledni predstavnici iz neoklasične škole (Hicks, P. Samuelson, J. Tobin, F. Modigliani), tu školu usmjeravali prema sintezi (a) maršalijanske mikroekonomike i njezine teorije korisnosti, s jedne strane, i (b) keynesijanske makroekonomike (i njene intervencionističke politike, sa druge strane). Kao rezultat toga toka ekonomske misli nastala je poznata Hicks-Samuelsonova sinteza ili neoklasična sinteza. Počevši od godine 1991., najveći se dio studenata na ekonomskim fakultetima u Hrvatskoj, udžbeničkom verzijom te sinteze koristi kao svojim uvodom, odnosno “ulaz” u studij ekonomije.⁴⁰

U istom razdoblju profesor Šimun Babić (na području ekonomike poduzeća) pokušava formirati svojevrsnu teorijsku sintezu neoklasične škole, njemačke historijske škole i marksističke ekonomske škole. On sam to tako ne naziva, (jer javni govor o teorijskim sintezama - u tadašnjoj ideološkoj i političkoj situaciji nije bio uobičajen stil govora u znanstvenim raspravama), ali sadržaj njegovih djela upućuje nas na takav zaključak Drugim riječima, Šimun Babić (i njegov kolega i suvremenik Mijo Mirković) na domaćem tržištu ideja činili su slične “idejne operacije” koje su, u istom razdoblju, u SAD, činili Samuelson, Hicks i drugi neoklasičari, tj. pokušavali su kombinirati i integrirati ideje i teorije iz raznih škola ekonomske misli. Hicks i Samuelson bili su mnogo uspješniji, ali im je i “društvena klima” bila mnogo povoljnija: oni su dobili Nobelovu nagradu za ekonomiju, a studenti u mnogim zemljama (uključujući i sadašnju Hrvatsku) “ulaze u studij ekonomije” preko Samuelsonovog udžbenika. Ideje, koncepcije, teorije, knjige i znanstvene discipline koje su formirali Šimun Babić i Mijo Mirković, u našoj akademskoj sredini, u kojoj postoji manjak historijske svijesti i, često puta, višak želje za (nad)moći, bile su 1991., tj. u vrijeme urušavanja bivšeg socijalističkog sustava, najprije potisnute i izbačene iz nastavnih planova. Poslije toga, na svršetku devedesetih godina, *u vrijeme krize neoliberalne škole i njezine doktrine o tranziciji* (koja je - u prostoru dijagnoza stanja i vizija budućnosti - zamijenila marksističku doktrinu o prijelaznom razdoblju) započinje proces revalorizacije djela Šimuna Babića i Mije Mirkovića, tako da oni ponovo postaju dio znanstvenog identiteta Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.

Odbaciti ili razvijati Babićev pristup ekonomici poduzeća?

Nasuprot neoklasičnoj mikroekonomici koja nudi koncepcije i principe koji su vremenski i prostorni univerzalni, Šimun Babić je ponudio kombinaciju različitih

⁴⁰ Riječ je o udžbeniku pod naslovom: P. Samuelson i W. Nordhaus: “Ekonomija”, 14. i 15. izdanje, Mate, Zagreb, 1991. i 2000.g.

pristupa i ekonomiku poduzeća koja ekonomiziranje i poslovanje poduzeća promatra unutar postojećih, (ali promjenljivih) institucionalnih i drugih povijesnih okvira. Njegov pristup i njegova opća ekonomika poduzeća do danas još nisu u znanstvenim raspravama osporeni, ali su – zbog izmjene profila društvene potražnje za ekonomskim znanjima - napušteni na početku devedesetih godina. Kreatori društvene potražnje za znanstvenim znanjima i kreatori nastavnih planova, percipirali su Šimuna Babića i njegovu ekonomiku poduzeća, sasvim jednostrano kao ekonomiku socijalističkog poduzeća, zaboravljajući elemente opće ekonomike poduzeća kao znanosti.

U procesu izmjene nastavnog plana na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu 1991./92. formiran je prilično loš nastavni plan iz kojeg su izbačene mnoge tradicionalne discipline s ovoga Fakulteta (politička ekonomija, sociologija, ekonomska povijest, itd.), a među njima i ekonomika poduzeća. Ekonomika poduzeća zamijenjena je neoklasičnom mikroekonomikom, a politička ekonomija *economics*-om. Sve je to učinjeno bez znanstvenih rasprava o odnosu političke ekonomije i *economics*-a, mikroekonomike i ekonomike poduzeća kakvu su Šimun Babić i ostali profesori desetljećima razvijali na ovome Fakultetu. “Politička ekonomija” poslije je (u izmjenama i dopunama nastavnog plana u šk. godini 1993./94.) ponovno vraćena u nastavni plan, ali kao izborni kolegij. “Ekonomika poduzeća” još nije vraćena u nastavni plan, a postojeća neoklasična “Mikroekonomika” nije nadomjestila njezine sadržaje. Iz tog je idejno-teorijskog vakuuma nastalo neobično stanje: na katedri koja se naziva *Katedra za ekonomiku poduzeća* nema kolegija “Ekonomika poduzeća”, koji je oko četrdeset godina razvijan na ovome Fakultetu i po kojem je Katedra nazvana.

Sada se postavlja pitanje: je li našem fakultetu, u sadašnjem procesu globalizacije, u procesu priključivanja Hrvatske Europskoj Uniji, tj. u procesu usklađivanja obrazovnog sustava s nastavnim planovima na ekonomskim fakultetima u Europskoj Uniji, (što se svakako mora učiniti), potrebno, na neki način, njegovati ekonomiku poduzeća, koju je razvijao Šimun Babić ili je sasvim odbaciti i zamijeniti neoklasičnom mikroekonomikom? Mislim da globalizaciju i uključivanje Hrvatske u Europsku Uniju ne bismo smjeli ostvarivati kao potpuno potiskivanje nacionalnih kultura, tradicija i potiskivanje pluralizma teorijskih orijentacija, a sve u ime uniformiranosti i dominacije neoklasične škole koja je, na svršetku XX. stoljeća, zamijenila dominaciju marksističke škole na Istoku i kejnezijanske škole na Zapadu. Zbog karaktera i razlike ovih disciplina, mislim da su nam, u sadašnjoj situaciji, potrebne i mikroekonomika i ekonomika poduzeća; da nam je potrebna i politička ekonomija i *economics* (ekonomika). Njih ne treba gledati kao isključive alternative nego kao komplementarne i koegzistirajuće znanstvene pristupe i discipline, koje su potrebne za obrazovanje različitih profila ekonomista. Drugim riječima, u traženju svoga mjesta i svoga znanstvenoga identiteta u novim povijesnim okolnostima, Ekonomski fakultet u Zagrebu mora njegovati pluralizam teorijskih orijentacija i

znanstvene discipline (makar kao izborne discipline) koje su formirali Šimun Babić i Mijo Mirković kao utemeljitelji ovog Fakulteta.

LITERATURA

1. Babić Šimun: "Uvod u ekonomiku poduzeća", Školska knjiga, Zagreb, 1967.
2. Babić Šimun: "O fakultetskoj ekonomskoj nastavi", Ekonomist, br. 1, 1955.
3. Babić Šimun: "Teorija i tehnika računovodstva", Informator, Zagreb, 1971.
4. Brošure pod nazivom "Red predavanja...", Ekonomski fakultet Zagreb, razna godišta
5. Ekelund R.B., Jr. i Hebert R. F.: "Povijest ekonomske teorije i metode", Mate, Zagreb, 1997.
6. Hyman N. David: "Microeconomics", Fourth Edition, McGraw Hill, New York, 1997.
7. Kostić Živko i Kukoleča Stevan: "Osnovi ekonomike poduzeća", Rad, Beograd, 1958.
8. Lončar-Galek Danica: "Doprinos Šimuna Babića razvoju računovodstvene teorije i i unapređenju računovodstvene prakse", Magistarski rad, Ekonomski fakultet Zagreb, 1989.
9. Mair Douglas and Miller G. Anne: A Modern Guide to Economic Thought: "An Introduction to Comparative Schools of Thought in Economics", E. Elgar, Aldershot, England, 1991.
10. Medić Đuro: "Uloga "Povijesti ekonomske misli" u obrazovanju ekonomista i nastavnim planovima Ekonomskog fakulteta u Zagrebu", -Priopćenja za znanstvenu konferenciju pod nazivom: "Razvitak ekonomske misli i njene primjene u Hrvatskoj 1920-2000", Ekonomski fakultet Zagreb, 2001., str. 253-257.
11. Medić Đuro: "Schumpeterova koncepcija povijesti ekonomske misli i moderna metodologija ekonomije", *Ekonomski pregled*, br. 9-10, 2000, str. 928-953.
12. Stipetić Vladimir: "Povijest hrvatske ekonomske misli", Golden marketing, Zagreb, 2001.
13. Stojanov D. i Medić Đ.: "Makroekonomske teorije i politike: dominantne škole ekonomske misli", Ekonomski fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2000.
14. Tepšić Radivoj: "Prilog izučavanju života i djela Šimuna Babića", - u Zborniku radova: "Prilozi za povijest ekonomske misli na tlu Jugoslavije od 15. do 20. stoljeća", (Urednik prof. Ivan Vrančić), Informator, Zagreb, 1984.

ŠIMUN BABIĆ WITHIN SPECTRUM OF SCHOOLS OF ECONOMIC THOUGHT

Summary

In this work, the author explores the theoretical aspects of certain works by Šimun Babić (1899-1971). These are works dealing with the economics of enterprises that emerged in the period from 1945 to 1971. Babić's economic theories are considered and interpreted by the author from the standpoint of the "History of Economic Thought" as an academic discipline. In this sense, the author speaks of the disciplinary, i.e. historical interpretations and assessments contained in Babić's works, which are by no means final. In this article, the author (a) describes and interprets Babić's concepts of enterprise economics, and (b) offers an assessment of the position and role of Šimun Babić in the spectrum of schools of economic thought. The author's assessment is that Šimun Babić belongs to a group of eclectic economists who combine ideas and theories, and differing schools of thought. In his conception of "enterprise economics" as a scholarly discipline, Babić combined the ideas and concepts which emerged from the Marxist school, the neoclassical school and the German historical school. The author's conclusion is that Babić's conception of "enterprise economics" as a scholarly discipline should not be rejected outright and replaced with neoclassical microeconomics—which is what has already occurred at the Faculty of Economics in Zagreb during the period from 1991 to 2001. These disciplines are not alternatives, but rather complementary, and both can develop within a pluralism of schools of thought and academic tolerance at economic faculties in Croatia.